

Maantieteen opetus tässä maailman ajassa

<https://doi.org/10.30677/terra.122219>

”...tavoitteena on tukea opiskelijan henkistä, fyysistä ja sosiaalista kasvua sekä edistää elämän, ihmisoikeuksien, kestävän kehityksen, ympäristön ja kulttuurien monimuotoisuuden kunnioittamista.” (Valtioneuvoston asetus... 2014)

Yllä oleva lainaus on katkelma valtioneuvoston asetuksesta, jolla määriteltiin yleiset lukiokoulutuksen valtakunnalliset tavoitteet vuosina 2014 ja 2018. Sama katkelma voisi hyvin olla peräisin myös maantieteen opetuksen tavoitteiden määritelmästä, sillä ihmisoikeuksien, kestävän kehityksen, ympäristön ja kulttuurien monimuotoisuuden teemat kuuluvat keskeisesti maantieteen opetukseen. Tuntuukin käsittämättömältä, että samaisen asetuksen pohjalta tehdyssä tuntijaossa maantiede menetti toisen pakollisen kurssinsa lukiossa. Vertailun vuoksi mainittakoon, että muita yhden pakollisen kurssin oppiaineita ovat fysiikka, kemia, psykologia ja terveystieto. Biologialla ja filosofialla on kaksi pakollista kurssia, historialla ja yhteiskuntaopilla molemmilla kolme. Jo näistä luvuista saa käsityksen, kuinka oppiaineet ovat epätasa-arvoisessa asemassa koululaitoksessamme. Viimeisimmässä lukion opetussuunnitelman uudistuksessa kurssit korvattiin moduuleilla ja opintojaksoilla, joiden laajuutta mitataan opintopisteillä. Edellä kuvaamani oppiaineiden pakollisten opintojen laajuus ja keskinäinen suhde säilyivät kuitenkin entisellään.

Tuntijako perustuu poliittisiin päätöksiin, jotka vaikuttavat suoraan siihen, millaisen aseman kukin oppiaine saa. Mistä maantieteen heikko asema kouluissamme johtuu? Miksi päättäjät eivät ole hahmottaneet maantieteen tärkeyttä nyky-yhteiskunnassamme? Maantiede on hieno tieteenala – sen tiedämme me maantieteilijät, mutta tietävätkö sen myös muut?

Olen viime aikoina haastatellut muutamia yliopistoissa toimivia maantieteilijöitä ja kuunnellut heidän ajatuksiaan maantieteen opetuksen merkityksestä. Kaikki haastatellut ovat korostaneet maantieteen ainutlaatuista kykyä yhdistää luonnon- ja ihmistieteellisiä näkökulmia. Tätä laaja-alaista ymmärrystä tarvitaan nykyisessä maailman tilanteessa enemmän kuin ehkä koskaan aiemmin. Mikä muu koulun oppiaine tarjoaisi yhtä monipuolisia eväitä esimerkiksi ilmastonmuutoksen, globalisaation tai alueellisten konfliktien tarkasteluun kuin maantiede?

Haastatellut korostivat myös sitä, kuinka maantieteen opiskelu auttaa ymmärtämään monimutkaisten asioiden kytkeytyneisyyden eri aluetasoilla. Maantieteen avulla voidaan esimerkiksi oppia ymmärtämään, millaisia tuotantoketjuja kätkeytyy päivittäin käyttämienne tavaroiden taakse. Tästä esimerkkinä voidaan tarkastella vaikkapa kännykän valmistamiseen tarvittavien raaka-aineiden tuottajamaita ja kaikkia tekijöitä, joiden toimintaa edellytetään ennen kuin valmis kännykkä on ku-

luttajalla. Tässä esimerkissä tarvitaan monipuolista luonnonmaantieteen ja ihmismaantieteen osaamista. Taikasanana toimii maantieteellinen ajattelu.

Omassa työssäni opetan maantieteen aineenopettajaksi opiskelevien lisäksi tuleville luokanopettajille maantieteen didaktiikkaa. Helsingin yliopistossa luokanopettajaopiskelijat suorittavat viiden opintopisteen laajuisen biologian ja maantieteen didaktiikan kurssin. Maantieteen osuus kurssista on puolet eli 2,5 opintopistettä. Tämä on se pohja, jonka perusteella tulevien opettajien tulisi pystyä välttämään alakoulun vuosiluokkien 1–6 oppilaille maantieteen keskeisin anti osana ympäristöopin oppiainetta.

Se, miten maantieteellinen aines on sijoitettu eri yliopistojen tutkintorakenteisiin, vaihtelee suuresti. Turun yliopisto lienee tällä hetkellä ainoa, jossa maantieteen didaktikalla on oma kurssinsa (3 op) luokanopettajaopiskelijoille. Opintopisteiden vähäisyys tai maantieteen didaktiikan integrointi muiden tiedonalojen kanssa kaikissa suomalaisissa yliopistoissa aiheuttaa vääjäämättä sen, että tuleville luokanopettajille ei muodostu selkeää kuvaa siitä, mitä maantiede on tai mitä maantieteellinen näkökulma osana ympäristöoppia voisi olla. Meidän opettajankouluttajien onkin kyettävä päättämään, mikä maantieteessä on kaikkein keskeisintä, eli millaisia tietoja ja ajattelun tapoja tulevien opettajien tulee hallita, jotta he voivat osaltaan tarjota lapsille ja nuorille mahdollisuuden maantieteellisen ajattelun omaksumiseen. Osana ongelmaa on se, että yläkouluun tulevat oppilaat eivät ole koskaan opiskelleet oppiainetta nimeltä maantieto tai maantiede. Ei siis ole ihme, jos heillä ei ole käsitystä siitä, mikä oppiaineessamme on keskeisintä. Tässä maantieteen aineenopettajilla on tärkeä tehtävä: heidän tulisi hahmottaa oppiaineen ydin niin, että oppilaille heräisi mielenkiinto maantiedettä kohtaan.

Maantieteen opetuksen asemaa vaikeuttaa myös niin sanottujen viheliäisten ongelmien olemas-

saolo. Vaikka me maantieteilijät ymmärrämme, kuinka tieteenalamme on tärkeässä roolissa näiden monimutkaisten haasteiden ratkomisessa, tämä ei näytä välittyvän tieteenalamme ulkopuolelle. Jotta maantieteen keskeinen asema hahmotettaisiin myös ei-maantieteilijöiden piirissä, meidän pitää itse muistaa tuoda esiin maantieteen merkitystä silloin, kun puhumme esimerkiksi ilmastonmuutoksesta, kestävyyskysymyksistä, alueellisista konflikteista tai ympäristön ja kulttuurien monimuotoisuuden merkityksistä. Akateemisessa maailmassa monialaisuutta arvostetaan, eikä tutkimushankkeissa välttämättä ole keskeistä se, mitä tieteenalaa kukin tutkija edustaa. Tämä on ymmärrettävää, mutta mikäli haluamme kohentaa maantieteen kouluopetuksen asemaa, meidän tulisi muistaa aina tilaisuuden tullen tuoda esiin se, mitä maantieteilijät tutkivat. Näin voisimme vahvistaa maantieteen imagoa ja vähitellen päästä eroon koulumaantieteeseen liitetyistä ikivanhoista stereotyyppioista, jotka eivät vastaa todellisuutta, mutta jotka osaltaan rakentavat oppiaineeseen liitettyjä mielikuvia.

Tässä ja seuraavassa *Terran* numerossa on maantieteen opetukseen liittyvä teemakeskustelu, jonka teksteissä kirjoittajat avaavat monipuolisesti aihepiiriin liittyviä ajankohtaisia kysymyksiä. Toivoakseni kirjoitukset herättävät pohtimaan sitä, miten me voisimme omalta osaltamme vahvistaa maantieteen opetuksen asemaa.

KIRJALLISUUS

Valtioneuvoston asetus lukiolaissa tarkoitettujen koulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijarjosta (2014) Asetus 942/2014. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2014/20140942>> 10.10.2022.

SIRPA TANI
Toimitusneuvoston jäsen